

SZÖVEG –
HORVÁTH PÁL filozófus

SOROZAT –
MAGYAR PÉLDAKÉPTÁR

EGY BAROKK POLIHISZTOR, BÉL MÁTYÁS

A 17. század végére nemzetközi összefogással sor került a török kiűzésére, a Magyar Királyság egysége a Habsburg uralkodók jogara alatt helyreállt. Ez a rekatolizációt és a korábban virágzó hazai reformáció visszaszorulását jelentette. A bő egy évszázadon keresztül joghátrányokkal is terhelt protestáns közösségeknek kisebbségi létre kellett berendezkednie, de ez nem jelentette a hazai kultúra világából való kiszorulást, *Luther* és *Kálvin* követői a következő időszakban is meghatározó szerepet játszottak a magyar identitás, a hazai irodalom, kultúra és tudomány fejlődésében.

- ◆ Bél Mátyás 1684-ben tót és magyar gyökerű családban született, a lutheránus falusi mészáros, Matej Bel és a Veszprémből származó magyar Cseszney Erzsébet fiaként a felső-magyarországi, zömében szlovákok lakta Ocsován. Fiatalkorától a Felvidéken gyakori hármas, szlovák, magyar és német identitása is volt, vagy ahogy ő mondta: nyelve szláv, nemzetisége magyar, kultúrája német. Iskoláit Losoncon, Besztercebányán és Pozsonyban végezte, utóbbiban kötelezte el magát az idehaza akkoriban terjedő puritán eszmék mellett. Ezt követően rövid időt Veszprémben és Pápán töltött, majd egyházi támogatással a pietizmus fellegvárának számító Halléba ment, ahol egyetemi stúdiói mellett házitanítói állást vállalt ottani mestere, a neves pietista teológus, August Hermann Francke gyermekei mellett. 1708-as hazatérése után Besztercebányán lett tanár. A Rákóczi-szabadságharc idején rokonszenvezett a nemzetiségi és felekezeti ügyekben is toleráns fejedelemmel, ami miatt a császáriak csaknem falhoz állították. 1714-ben Pozsonyban a helyi lutheránus líceum rektora lett, a pietista pedagógia elveinek egyik

Johann Jakob Haid: Bél Mátyás (rézmetszet)

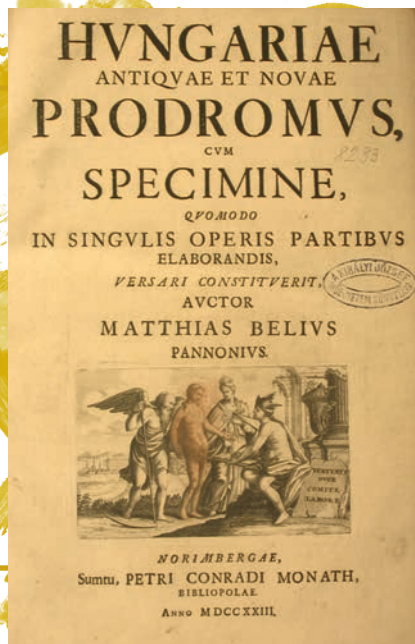
első hazai érvényesítője. Életének későbbi szakasza nem bővelkedett látványos eseményekben: a líceum vezetése mellett 1719-től Pozsony városi lelkészi állását is betöltötte, rendszeresen szolgált a szószéken. 1710-ben megnősült, nyolc gyermeket neveltek, egyik fia történelemszakként Lipcse egyetemének professzora és a szász fejedelem tanácsadója lett, és két másik fia is tudományos pályát futott be Ausztriában.

NYELVEKEN ÁTÍVELVE

Bél teológusi munkásságát pietista szemlélete hatotta át. Ennek jegyében adta ki a jeles teológus, Johannes Arndt munkáinak fordítását, rendezte sajtó alá Kempis Tamás lelkiségi művének, a 15. századból származó Krisztus követésének javított változatát. 1717-ben megjelentette az Újszövetség javított magyar kiadását, öt évvel később pedig a felvidéki tót közösség által is használt cseh nyelvű Králici Bibliát. Ezen túl is szívügye volt a Felvidéken együtt élő három nyelv és kultúra, a magyar, a német és a tót együttes szolgálata. Ennek a szellemében adott ki latinul írt német nyelvtant magyarok, magyar nyelvtant német nyelven a német diákok számára, 1746-ban pedig egy általa kiadott szlovák-cseh nyelvtanhoz írt előszót. Mivel az ország elszigeteltségének fő okát nyelvi korlátokban vélte felfedezni, hozzálátott egy magyar nyelv- és irodalomtörténeti szintézishez latin nyelven, ez a műve azonban töredékben maradt, csak az első része jelent meg. A nyelvet a kor tudományos divatjának megfelelően, a héber leszármazottjának tekintette, de nem zárkózott el a magyarság hun-szkíta eredetének elfogadásától sem, a régi magyar-székely rovásírásról külön munkát is közreadott.

A TÖRTÉNELEM VAKOSKODIK A FÖLDRAJZ FÉNYE NÉLKÜL

Hazánknak Európában való jobb megismertetését szolgálta legnagyobb vállalkozása. Egy történeti, földrajzi, természetrajzi, néprajzi és politikai ismereteket egyaránt összefoglaló, vallási, felekezeti viszonyokat is áttekintő országleírás. A *Notitia Hungariae antiquae et novae*, A régi és az új Magyarország ismertetése címmel tervezte elkészíteni a kortárs német államismereti irodalom mintájára. Ennek első része, a *Prodromus*, amelyhez számos munkatárs közreműködését is megnyerte, támadások céltáblájává vált, és az akadémikusok cenzorok kellemetlenkedéseivel is szembe kellett néznie. Még kémkedéssel is megvádolták, csak a tudományokat felekezeti előítéletek nélkül pártoló Batthyány Józsefkalocsai érsek segítségével sikerült tisztázni magát. Végül a munka első része 1735 és 1742 között jelent meg Pálffy Miklós nádor és az uralkodó anyagi támogatásával négy vaskos kötetben. A nyugati Felvidék vármegyéinek sokoldalú leírását adta, közel háromezer oldalnyi terjedelemben, a történeti és topográfiai leírást néprajzi, népismereti anyaggal kiegészítve, Mikoviny Sámuel térképeivel illusztrálva. „A dolog úgy áll az egész történelemmel, hogy a földrajz és a kronológia fénye nélkül vak vagy legalábbis vakoskodik” – vallotta, ezért szerinte a hiteles, hazánkat a világgal megismertetni hivatott országismeretnek mindezekre oda kell figyelnie. A további részek, mintegy tízezer oldalnyi kézirat, dacára annak, hogy Bél rengeteget dolgozott, utazott, temérdek anyagot gyűjtött, kéziratban maradtak. Ennek a vállalkozásának mintegy melléktermékeként fogott hozzá *Adparatus ad historiam Hungariae* címet viselő forráskiadvány sorozatának sajtó alá rendezéséhez. Ennek bevezetőjében fogalmazta meg tudósi hitvallását is: „valójában a tudomány az, amire alig lehet túl sokat költeni, főként ha valamelyest a haza dicsőségét és ékességét szolgáljuk vele. Szűkkeblűségre vall ugyanis idegen és nemes gondolkodók költségét hánytorgatni föl a műzsáknak, vagy hasznot húzni a velük való foglalkozásból.” A három részre tervezett, félbehagyott sorozatban a magyar történelem korábbi, nagyobb terjedelmű forrásműveit adta közre, olyan munkákat, mint Oláh Miklós művei, a *Hungaria* és az *Athila*. Ezután bekapcsolódott tanítványa, az osztrák Johann Georg Schwandtner vállalkozásába, aki történelmünk legfontosabb elbeszélő forrásait három kötetben adta közre. Bél készített kommentárokat és tudományos apparátust ehhez, közöttük Anonymus itt először kinyomtatott Gestájához.

A Hungariae Antiquae et Novae Prodromus első oldala

TUDOMÁNY ÉS PEDAGÓGIA

Bél mint tanár, a korszak legkorszerűbb, a korai felvilágosodás és a pietizmus által vallott pedagógiai elveit alkalmazta, nagy súlyt helyezett a tantervek és tanmenetek aprólékos kidolgozására, a történelmi, a klasszikus és modern nyelvi képzésre. A pozsonyi líceumot nemzetközi rangú intézménnyé fejlesztette, égíse alatt egy rövid ideig megjelenő, *Nova Posoniensia* címet viselő hírlapot is kiadott. Szerzeágazó tevékenységével, műveivel, kiterjedt levelezésével az őt érő számos bírálat dacára Bél Mátyás a barokk kori tudományok sokoldalú művelőjeként komoly elismerést szerzett itthon és külhonban, több akadémia és tudós társaság – a londoni, a berlini, a jénai – is a tagjai közé választotta, egyik alapítója volt az Olmützben megalakult első osztrák tudományos társaságnak. Életművét a magyar és a szlovák tudomány és kultúra is a sajátjának tekinti, 1749-ben halt meg a koronázó városban, Pozsonyban. Mindkét nemzet tisztelettel emlékezik rá, egyebek között szülőfalujában kis múzeum és köztéri szobor idézi alakját, nevét viseli egyik egykori iskolájának, Besztercebányának egyeteme. Kézírtos hagyatéka zömét, amelyből az utóbbi évtizedekben is készültek kiadások, az esztergomi káptalani levéltár és az Országos Széchenyi Könyvtár őrzi. ♦

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

CARL ORFF

Carmina Burana

SZCENIKUS KANTÁTA EREDETI NYELVEKEN, MAGYAR ÉS ANGOL FELIRATTAL

KONCEPCIÓ **ZÁSZKALICZKY ÁGNES, KÖNNYŰ ATTILA, BOGÁNYI TIBOR**

MŰVÉSZETI VEZETŐ **ZÁSZKALICZKY ÁGNES, BOGÁNYI TIBOR**

KARMESTER, RENDEZŐ **BOGÁNYI TIBOR**

3D VIZUÁLIS LÁTVÁNYVETÍTÉS **FREELUSION**

KOREOGRÁFUS, VIZUÁLIS LÁTVÁNYTERVEZŐ **PAPP TÍMEA**

VEZETŐ GRAFIKUS **HERCZEG ÁDÁM**

JELMEZTERVEZŐ **SZELEI MÓNIKA**

KARIGAZGATÓ **CSIKI GÁBOR**

A GYERMEKKAR VEZETŐJE **HAJZER NIKOLETT**

2023. JANUÁR 21-TŐL, OPERAHÁZ

A produkció a Schott Music GmbH & Co. engedélyével jött létre.

GIUSEPPE VERDI

Otello

**OPERA KÉT RÉSZBEN, NÉGY FELVONÁSBAN,
OLASZ NYELVEN, MAGYAR ÉS ANGOL FELIRATTAL**

SZÖVEGÍRŐ **ARRIGO BOITO**

RENDEZŐ, DISZLET-, JELMEZ- ÉS VILÁGÍTÁSTERVEZŐ **STEFANO PODA**

A RENDEZŐ MUNKATÁRSA **PAOLO GIANI CEI**

KARIGAZGATÓ **CSIKI GÁBOR**

A GYERMEKKAR VEZETŐJE **HAJZER NIKOLETT**

KARMESTER **KOCSÁR BALÁZS**

2023. JANUÁR 14-TŐL, OPERAHÁZ

OPERA.HU | FACEBOOK.COM/OPERAHAZ

SZÖVEG –
JÁMBOR-MINISKA ZSEJKE

ÍGY LETT A TRAPPISTÁBÓL LUXUSTERMÉK

Ezt érdemes tudni az inflációról

Nincs olyan nap, hogy ne rökönödne meg az ember azon, hogy mennyivel kevesebb terméket és szolgáltatást kap ugyanazért a pénzért, mint akár fél évvel ezelőtt. Miért kerülnek horror összegek a csekkre, és hogyan vált a trappista sajt luxustermékké? A válaszok megtalálásában Virovác Péter, az ING vezető elemzője, és Szőnyi Dávid, a cég közgazdász gyakornoka segít.

◆ „Ennyibe kerül egy csomag virsli?” „Ilyen drága lett a tejföl?” – A polcoknál nézelődve vagy a kasszánál sorban állva ehhez hasonló kifakadásoknak vagyunk szem- és fültanúi (sokszor némi szitkozódással is megspékelve). Legutóbb egy idős hölgy szólított meg a száraztészta-nál matatva, hogy elmondhassa: nem gondolta volna, hogy újra tészta készítéshez fogja használni a sodrófát és a gyúródeszkát, mert a boltban lévő termékeket már nem tudja megvenni. Ezek mind az egyre erősödő társadalmi feszültség tünetei, amelyek egyik okozója az egész világon problémát jelentő inflációs növekedés.

Az infláció az árszínvonal tartós emelkedése a pénz vásárlóerejének romlása mellett. Mit jelent ez? Azt, hogy míg tavaly ezer forintért tehettünk a kosarunkba egy liter tejet, fél kiló spagettit és akár tojást is, ma nagyjából két doboz másfeles tejre futja ugyanebből az összegből a kisboltban.

Az összelt mért adatok szerint 1996 óta nem volt ilyen magas Magyarországon az infláció. A 121 százalékos áremelkedésű földgáz után két élelmiszer, a kenyér (76) és a sajt (68) drágult leginkább az előző év azonos időszakához képest.

„DRÁGASÁG” – ÉS AZ ÚT, AMI IDE VEZETETT

Virovác Péter szerint, ha szeretnénk megérteni a jelenlegi helyzetet, a koronavírus-járvány előtti időszakra kell visszatekintenünk, amikor a hazai gazdaság nagy ütemben bővült, nőtt a fogyasztás, emellett egyre több beruházás is történt, amelyek megvalósításához munkaerőre volt szükség, miközben az ország munkaerőhiánnyal küzdött. „Ebben a helyzetben a vállalatok rendkívül komoly béremeléseket hajtottak végre, mert akkor még ki tudták gazdálkodni. Aztán jött a koronavírus, és kialakult egy hiánygazdaság. A vásárlóknak továbbra is volt pénzüik, sőt egyre több megtakarításuk lett, hiszen nem tudták elkölteni a jövedelmüket. A boltok zárva voltak sokáig, ahogyan a szolgáltatások is szüneteltek.

Szinte mindenhol termelési zavarok alakultak ki. Leálltak a gyárak, nem készült elég alkatrész, nem működött olajozottan (vagy éppen sehogy) a nemzetközi kereskedelem. Amint azonban felszabadultak az országok, a fogyasztók szerettek volna visszatérni a megszokott mindennapokhoz. A kereslet tehát megvolt, csak éppen az eladók nem tudtak annyit termelni, nem volt annyi áru és szolgáltatás, hogy mindenkinek elég legyen. Ez a túlkereslet pedig erőteljesen felhajtotta az árakat. Arról nem is beszélve, hogy a cégek a koronavírus miatt kiesett bevételeket is gyorsan pótolni szerették volna, és persze a költségeik is nőttek” – magyarázza az ING vezető elemzője.

Ebben a helyzetben tört ki az orosz–ukrán háború, amely mind a mezőgazdaságban, mind az energiapiacokon káoszt hozott. A nyersanyagok ára az egekbe szökött, ami növelte a termelők költségeit, akik így kénytelenek voltak árat emelni. És ezt megtehették, mégpedig azért, mert a fogyasztók még mindig szerettek volna többet fogyasztani.

A szakemberek a mélyebben meghúzódó problémákra is felhívják a figyelmet, amelyek a válság miatt kerültek felszínre. „A magyar élelmiszeripar termelékenysége nagyon gyenge a nyugat-európai szinthez viszonyítva. Vagyis egy hazai cégnek jóval több befektetett energia, munka és tőke szükséges ugyanazon egységnyi termék előállításához, mint egy nyugati vállalatnak. A költségek emelkedése így tehát arányában sokkal jelentősebben érinti az itthon termelő cégeket, így nekik magasabbra kell emelniük az árakat, hogy ne kelljen lehúzni a rolót. A Magyar Nemzeti Bank számítása szerint európai uniós összevetésben a hazai élelmiszeripar munkatermelékenysége a második legalacsonyabb” – magyarázza Virovác Péter.

A szakértő arra is felhívja a figyelmet, hogy a klímaváltozás itt is komoly befolyásoló tényező: számítások szerint Európa az utóbbi 500 év legszárazabb nyarán van túl, és ez különösen negatívan érintette Magyarországot: az aszálykár miatt jelentős volt a termés kiesés, az import pedig eddig is jelentős volt. „A zöldségek, gyümölcsök és

élelmiszeripari késztermékek ára euróban is változott, és közben a magyar fizetőeszköz gyengülése miatt forintban még többet kell ezekért fizetnie az importőrnek. A szállítási költségek témaköre is felmerül, ami megint csak a hazai fizetőeszköz jelentős gyengülése miatt többletköltséget jelent egy magyar importőrnek például egy cseh vagy egy lengyel importőrrel szemben” – teszi hozzá a szakértő. Emellett növekedtek a munkáltatók bérköltségei, valamint a bérleti díjak is, a cégek rezsiköltségei 5-10-szeresére emelkedtek, a dráguló energia pedig világszerte magasabb üzemanyagárat eredményezett.

FRANCIAORSZÁGBAN MIÉRT NEM KERÜL ENNYIVEL TÖBBE A BAGUETTE?

Az ősszel mért adatok szerint az Unióban az éves infláció 9,9 százalékra emelkedett, a legalacsonyabb inflációs rátát Franciaországban regisztrálták (6,2%), ennek több mint háromszorosa a hazai mutató (20,7), ami azt jelenti, hogy a miénk a negyedik legrosszabb a közösségben. De miért alakult ez így? Virovác Péter szerint ez az egyik legfelkapottabb téma a gazdasági életben, és a válasz most is összetett. „Egyrészt több mint egy éve nem teljesen piaci alapon működik az ár meghatározás, árstopok torzítják a képet. Ez az eszköz nem hungarikum, más országokban is használják. A kereskedők ilyenkor veszteséget szenvednek el, mivel a beszerzési ár alatt kénytelenek néhány terméket árulni. Ezt a veszteséget a korábban már említett költség-növekedés mellett áremeléssel ellensúlyozzák a többi, nem árstopos termék esetében. Senki nem szeretne ingyen dolgozni, pláne nem úgy, hogy még ő fizessen azért, hogy dolgozhat. Valahogy így van ez a vállalatoknál is” – fejti ki az elemző.

A szakember hangsúlyozza: a közgazdászok általánosságban egyetértenek abban, hogy az ársapkáknak piactorzító hatása van, ám adódnak olyan krízishelyzetek, amikor szükség van átmeneti megoldásokra, hogy az extrém árváltozások ne okozzanak még nagyobb problémákat, és az élelmiszer-ellátás az alacsony keresetűek számára is biztosított legyen. Ilyen magas globális infláció mellett a magasabb jövedelműek jobban megválogatják, mi kerül a kosárba, az alacsonyabb keresetűek viszont, ha nem lenne árstop, valószínűleg nem tudnának enni. Virovác Péter ugyanakkor arra is felhívja a figyelmet, hogy a hatósági árak nem maradhatnak örökké.

„Amikor az üzletben megvesszük a csirkemellet hatósági áron, de az üzletlánc ugyanezt a csirkemellet magasabb áron vásárolja, akkor tulajdonképpen minden egyes eladott csirkemellen veszteséget számol el. A sorozatos veszteség oda fajulhat, hogy egy adott ponton már nem kívánják értékesíteni hatósági áron a csirkemellet, emiatt áruhiány alakulhat ki, mert egyszerűen üres lesz a mélyhűtő. A másik végtelenségig, hogy a veszteségek

ellensúlyozására minden más értékesített termék árát megemelik, vagyis egy általános áremelkedés indul el. Pontosan ezért fontos, hogy az ársapkák átmenetiek legyenek, mert hosszú távon valóban áruhiányhoz és piactorzításhoz vezetnek” – hangsúlyozza a közgazdász.

Heiszler Gabriella, egy multinacionális üzletlánc hazai vezetője nemrég interjút adott a Forbes-nak, amelyben elmagyarázta, hogy a trappista sajt például azért drágult nagy mértékben, mert a 2,8 százalékos tejen van árstop, az 1,5 százalékoson (lapzártánkkor) nincs, tehát „a forgalom a 2,8 százalékos tej felé terelődik, vagyis több tejszírt adnak el a folyótejben, a sajtgyártóknak versenyezniük kell a megmaradt tejszírért, és ez veri fel a sajtok árát.” A sajtkevelőknek ez persze nagy veszteség, de sokan úgy gondolkodnak, hogy inkább a sajtot vonjuk meg magunktól, mint hogy alapélelmiszereket se tudjunk kifizetni.

MIT TEHETÜNK A DRÁGULÁS MEGFÉKEZÉSÉÉRT?

Az inflációt elsősorban gazdaságpolitikai eszközökkel tudják letörni, hétköznapi emberként pedig úgy lehet leginkább segíteni, hogy tudatosabb fogyasztóvá válunk.

„Első körben például arra gondolok, hogy kevesebbet fogyasztsunk, odafigyeljünk arra, hogy mit veszünk. Érdemes körülnézni egy kicsit a háztartásban, és szerintem sokan hamar arra a felismerésre jutnak majd, hogy nagyon sok a felesleges fogyasztás vagy a pazarló vásárlás. Nemcsak a kidobott ételekre gondolok, de napi vagy tartós fogyasztási cikkekre is. Kevesebb vegyszer, kevesebb konyhai törlőkendő – csak néhány kiragadott példa, amivel nemcsak a pénztárcánkat kíméljük, de a környezetet is. És hogy ez miként segít a gazdaságon? A csökkenő kereslet mellett hamarabb tér vissza az egyensúly, a vállalatok észlelik, hogy nem tudnak már olyan mennyiségben értékesíteni, mint korábban, és nagyobb lesz a verseny a megmaradt fogyasztásért. Ez pedig alacsonyabb árakhoz vagy legalábbis első körben mérséklődő áremelkedéshez vezet. Végezetül szerintem az is fontos, hogy a fogyasztó képes legyen empátiára, és el tudja azt fogadni, hogy ő mint munkavállaló, fontos része a gépezetnek. Ha az egyébként sokszor pazarló fogyasztás fenntartására törekszünk, akkor a magasabb árakat látva magasabb bért is követelünk. Ezzel pedig a munkáltatót választót elé állítjuk. Az egyik út, hogy megemeli a fizetésünket, magasabb lesz a költsége, és árat emel, vagy ha ezt nem tudja megtenni, akkor elbocsátásokba kezd. De ha a magasabb árak mellett dönt, akkor újraindul az ördögi kör, és egyszer csak a vállalatok tömegével dobják be a törölközőt, leépítésekbe kezdenek, és máris sokkal rosszabb lesz a helyzet, mint a kiindulási pont. Szóval sok esetben az önmérséklet tanúsítása is fontos lehet” – zárja gondolatmenetét a szakértő. ♦

MAGYAROK KÖZÖSSÉGBEN

ITTHON ÉS A NAGYVILÁGBAN

A Képmás Online cikksorozata:
www.kepmas.hu/magyarok-kozossegenben

SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

- ◆ A világ vezető hírügynökségeinek szokásos év végi összeállításából kirajzolódik, hogy 2022 évtizedek óta nem látott háborúk, természeti katasztrófák, gazdasági nehézségek sorát hozta magával, miközben az évtized kezdetét meghatározó Covid-járvány hatásai sem csak halványuló emlékek. A CNN, a National Geographic, a Reuters „**az év fotói**” galériáiban az orosz–ukrán háború borzalmairól, az évszázados szárazságról, az energiaválságról és az egyre félelmetesebb árdrágulásról tudósító fényképek vannak túlsúlyban. Rovatunkhoz az Associated Press (AP) válogatásából szemlélünk, bízva abban, hogy a következő évben egy nyugodtabb világról tudósíthatunk képekkel. ◆

Kép: Profimedia-Red Dot / AP / Emilio Morenatti

Irpiny lakosai várakoznak kimenekítésükre a várost Kijevtől elválasztó Irpiny folyó lerombolt hídja alatt, 2022. március 5-én